

УДК: 351.78(497.11)

Biblid 1451-3188, 21 (2022)

Год XXI, бр. 77-78, стр. 348–364

Изворни научни рад

Рад примљен 10. 3. 2022. године

Рад одобрен 5. 4. 2022. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2022.21.77_78.21

ИЗАЗОВИ ЛОКАЛНЕ И РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ И ЊИХОВЕ НАДНАЦИОНАЛНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Јелена МАТИЈАШЕВИЋ, Јоко ДРАГОЈЛОВИЋ¹

Апстракт: Безбедност појединца у зависности је од очувања унутрашње безбедности државе. Савремени наднационални проблеми безбедности симптоми су структурне кризе савременог светског друштва и својерестан су спој питања унутрашње и међународне безбедности. Питање наднационалних безбедносних проблема значајно је безбедносно и правно питање, које годинама уназад заокупља пажњу научне и стручне јавности. Оно што ову тему чини увек актуелном, такорећи ванвременском, јесте чињеница да се облици наднационалних ризика и претњи модификују, усложњавају, те иновирају са процесом глобализације, што доводи до све већих безбедносних проблема у широј међународној заједници. Савремене наднационалне форме безбедносних проблема поставиле су нове тенденције, како у науци тако и у безбедносној пракси, чинећи секторски приступ безбедности сложенијим и захтевнијим (и теоријски и практично). Република Србија годинама се суочава са не тако малим безбедносним изазовима, ризицима и претњама, које би могле потенцијално узроковати неповољан развој безбедносне ситуације. Предметни рад тематски обухвата осврт на локалну и регионалну безбедност, националне и наднационалне проблеме безбедности у контексту европске стратегије безбедности, посебно питања повезана са глобализацијом као савременим наднационалним безбедносним проблемом. Рад такође обухвата и анализира општи појам безбедности, појам

¹ Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду. Е-mail: jelena@pravni-fakultet.info, jdragojlovic@pravni-fakultet.info.

локалне и регионалне безбедности и њихове наднационалне импликације које могу бити од значаја за очување безбедности Републике Србије.

Кључне речи: Национална безбедност, локална и регионална безбедност, наднационална безбедност, европска стратегија безбедности, Србија

1) УВОД

Савремени наднационални проблеми безбедности симптоми су структурне кризе савременог светског друштва и својеврстан су спој питања унутрашње и међународне безбедности. Експанзивни развој информационо-комуникационих технологија условио је појаву нових, те ширење и усложњавање постојећих безбедносних ризика и претњи. Према Станимиру Ђукићу: „Развој модерног друштва довео је до појаве нових безбедносних изазова, ризика и претњи, док су стари добили нове појавне облике и нове димензије. Нови безбедносни изазови испољавају се у различитим облицима, зависно од политичког, економског и културног развоја појединих земаља и региона”.² С друге стране, проф. Жељко Бјелајац сматра да „са напретком технологије и потребе за све већом ефикасношћу, умрежавањем и интеракцијом са околином одређени системи су превазишли границе појединачног система и укрупњавају се у веће системе, што доводи до тога да имамо значајно другачије интерне и екстерне односе у том новом, тзв. *систему система*, који је значајан сегмент безбедности једног друштва”.³ Проучавајући овај феномен са етиолошког аспекта, Ненад Путник и Милица Бошковић сматрају да „нови облици безбедносних претњи евидентирају се од почетка деведесетих година прошлог века, када је интернет постао широко доступан, тј. пуштен у комерцијалну употребу. Нове претње су представљене физичким и софтверским угрожавањем информационе инфраструктуре, али и све чешћом злоупотребом сајбер простора за различите субверзивне активности”.⁴ Према Ђукићу „савремено – проширено схватање националне безбедности (тзв. свеобухватна-интегрална национална безбедност), подразумева синтезу безбедности грађана и безбедности државе, али и допринос државе међународној и глобалној безбедности. Реч је о извесном стању заштићености виталних вредности и интереса, које се оптимизира функцијом државног и недржавног сектора

² Станимир Ђукић, „Савремени безбедносни изазови, ризици и претње као угрожавајуће делатности националној безбедности”, *Правне теме*, 2017, vol. 4, бр. 8, стр. 228.

³ Жељко Бјелајац, Славимир Весић, „Безбедност информационих система”, *Право – теорија и пракса*, 2020, vol. 37, бр. 2, стр. 64.

⁴ Ненад Путник, Милица Бошковић, „Савремени безбедносни изазови – хактивизам као нови облик друштвеног конфликта”, *Култура полиса*, 2013, vol. 1, бр. 21, стр. 116.

националног система безбедности, и то не само од војних, него и од невојних претњи безбедности каква је организовани криминал”.⁵ Не постоји јединствена дефиниција безбедности као концепта, која би унификовала различите приступе и ставове. Оно што се може истаћи јесте да се појам безбедности уопштено може одредити, „дуж различитих ‘оса’”, давањем одговора на одређена питања и њиховим концентрисањем у одређене логички заокружене и складне мисаоне целине. Пре свега, реч је о следећем питању: Чија безбедност – за које треба да се идентификује средиште конструкције безбедности. Потом, безбедност чега – на које треба одговорити идентификацијом вредности и интереса референтних објеката/субјеката који су предмет заштите, односно који су објект угрожавања. На питање безбедности од кога или од чега, одговор ваља да идентификује изворе, носиоце и облике угрожавања заштићених вредности референтних објеката/субјеката, који могу да буду природног, људског и техничко-технолошког карактера. На питање – ко пружа безбедност, одговор обухвата одређивање субјеката који штите вредности „референтних објеката/субјеката”. На који начин се пружа/остварује безбедност подразумева идентификацију начелне методологије (методи, средства, делатности) заштите вредности референтних објеката/субјеката”.⁶ Тема предметног рада даље обухвата осврт на локалну и регионалну безбедност и глобализацију као савремене наднационалне безбедносне проблеме. У оквиру овог темата анализира се појам и концепт безбедности, појмовно одређење безбедносних проблема и наднационалних безбедносних проблема, локална и регионална безбедност и глобализација као савремени наднационални безбедносни проблеми, као и друштвени значај ове тематике за Републику Србију.

2) ПОЈАМ И КОНЦЕПТ БЕЗБЕДНОСТИ

На самом почетку разматрања значаја безбедности, како на локалном (националном), тако и на глобалном плану, неопходно је направити дистинкцију између појмова безбедности државе и безбедности друштва, уз нагласак да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се, у бити, егзистенција или преживљавање државе и друштва. Држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво кад изгуби идентитет престаје да постоји као

⁵ Станимир Ђукић, *op. cit.*, стр. 229.

⁶ Саша Мијалковић, „Национална безбедност – од Вестфалског концепта до постхладноратовског”, *Војно дело*, 2009, бр. 2, стр. 56–57.

суверена јединка”.⁷ Радослав Гађиновић истиче да је држава „најодговорнија за постојање безбедности. Њена безбедносна функција је уједно и услужна функција, јер се друштву унутар државе: обезбеђују – пружају „услуге” сигурности; развијена економија је материјална база материјално-техничке опремљености и стручне оспособљености органа и служби безбедности; с правом се дефинишу виталне вредности друштва, друштвено опасни догађаји којима се угрожавају вредности и правни основи дужности и овлашћења органа безбедности на њиховом спречавању и сузбијању; добром социјалном политиком спречавају се сукоби социјалних групација са различитим стандардима живљења, а идеологија је основа за изградњу кодекса понашања који не трпи никакве небезбедносне појаве”.⁸ Безбедност је, притом, „својство неког реалног друштвеног, природног или техничког субјекта (бића, творевине или ствари) испољено као успостављено, одржано и унапређено стање и/или вредност, а која се изражава кроз испуњеност минимума одређених (безбедносних) стандарда својствених том субјекту, што му омогућава реалну основу за опстанак; рад, раст и развој без обзира на носиоце, облике, време и место угрожавања”.⁹ У делу разматрања безбедносних изазова треба рећи да безбедносни изазови не подразумевају искључиво одбрану територије једне државе, већ је у овој области примарна заштита првенствено следећих вредности: људских права, политичке стабилности и демократије, културног и верског идентитета, социјална и еколошка питања, миграције, и др. Та питања „полако постају важна за проучавање безбедности и спречавање сукоба. Концепт свеобухватне безбедности је понуђен од стране теоретичара безбедности, како би се решили многобројни нагомилани безбедносни проблеми. У оквиру овог концепта, сем војних, налазе се и социјетални, еколошки и економски аспекти безбедности”.¹⁰ Војна безбедност „има тежњу ка слободи од војних претњи и представља историјско полазиште студија безбедности”.¹¹ Без обзира на промене у међународној политици, до којих је дошло у последње две деценије, „односи војне моћи између националних држава остали су доминантни у сектору војне безбедности. Држава више није једини, али је и даље централни актер међународне политике, а релевантност претње и

⁷ Љубомир Стајић, *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2004, стр. 25.

⁸ Радослав Гађиновић, „Безбедност као научна дисциплина”, *Безбедност*, 2008, vol. 50, бр. 1–2, стр. 6.

⁹ Љубомир Стајић, *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2010, стр. 28.

¹⁰ Далибор Кекић, „Култура безбедности у савременим схватањима безбедности”, *Међународни проблеми*, 2014, vol. 56, бр. 2–3, стр. 229.

¹¹ Драган Симић, *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ – ФПН, Београд, 2002, стр. 26.

употребе војне силе у међународним односима није изгубила на значају, при чему су војни сектор и војне претње безбедности доживели значајне трансформације. Кључни референтни објекат у војном сектору безбедности је територијални интегритет и суверенитет државе”.¹² Социјетална безбедност је, према Далибору Кекићу, „питање 'идентитета' и заснована је на обезбеђивању одређених феномена у друштву, почевши од миграција, претњи идентитета и културног империјализма па до сукоба цивилизација”.¹³ Дакле, социјетална безбедност се односи на „способност друштва да очува своје суштинске особине услед променљивих околности и упркос могућим или стварним претњама”.¹⁴

Значајан аспект изучавања безбедности јесте и еколошка безбедност. Наиме, „угрожавајући природно окружење људи су истовремено довели у питање и угрожавање интегритета сопственог опстанка. Препознавајући животну средину као добро од општег интереса, нарочито у последње време, долази до изражаја развој еколошке свести и потреба уређивања интегралног система заштите животне средине, чиме се обезбеђује остваривање права човека на живот и развој у здравој животној средини и уједно уравнотежен однос привредног напретка и животне средине у глобалном размерама”.¹⁵ Сходно реченом, заштита животне средине и њено унапређење је веома значајан аспект концепта безбедности. Последњи аспект безбедности, на који ваља учинити осврт, јесте економски аспект безбедности. Економски сектор безбедности „обухвата безбедносну динамику у којој су доминантни трговински и производни односи”.¹⁶ Према Кекићу, „последнице по безбедност, које се могу јавити услед изазова и претњи на пољу економије можемо видети у оквиру Велике кризе из 1929. године, као и кризе из 1997. године, када је у једној малој држави, каква је Тајланд, настала, за остатак света у том тренутку, безначајна економска криза, која је довела до економских потреса, који су изазвали сукобе међу становништвом. Касније, последице те кризе осетиле су се на целој Планети. Суочавање са оваквим безбедносним дневним редом изискује потребу за новим инструментима и стратегијама”.¹⁷

¹² Драгутин Сретовић, Мирослав Талијан, Хатица Бериша, „Савремени концепт безбедности”, *Војно дело*, 2016, бр. 1, стр. 74.

¹³ Далибор Кекић, *op. cit.*, стр. 230.

¹⁴ Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, New York, 2004, p. 106.

¹⁵ Жељко Бјелајац, Драган Дашић, Милован Спасовић, „Еколошка политика ЕУ и њен кривичноправни оквир”, *Међународни проблеми*, 2011, vol. 63, бр. 4, стр. 568.

¹⁶ Жељко Бјелајац, „Секторски приступ безбедности – аналитички оквир комплексне безбедносне динамике”, *Култура полиса*, 2016, vol. 13, бр. 31, стр. 308–309.

¹⁷ Далибор Кекић, *op. cit.*, стр. 231.

3) НАЦИОНАЛНИ И НАДНАЦИОНАЛНИ БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМИ И ЕВРОПСКА СТРАТЕГИЈА БЕЗБЕДНОСТИ

Од очувања унутрашње безбедности државе директно зависи и безбедност појединца. Суштински, да би држава очувала унутрашњу безбедност, неопходно је да штити економске, политичке, правне и социјалне интересе својих грађана, односно њихову сигурност у овом смислу. Унутрашња безбедност државе може се угрозити спољним и унутрашњим факторима. У спољне спадају оружана агресија, интервенција, међународни тероризам и слично, док су унутрашњи извори угрожавања оружана побуна, грађански нереди, разне психолошко-пропагандне и криминалне делатности, социопатолошке појаве, екстремизам, пожари, угрожавање животне средине и друго.

Према Зорану Аврамовићу „у сваком демократском друштву има појединаца и група који не прихватају вредности, потребе и интересе који се сматрају пожељним већ прихватају оне негативне. Одступање од нормативног поретка може да буде изражено као неконформитет, девијација, аномија. Конформизам појединаца и група према улогама које обављају и нормама које уређују живот у демократији неопходан је како би друштво складно функционисало. Хтели ми то или не, неконформизам увек постоји у међуљудским односима, а успешно функционисање установа не мора да елиминисе сваки облик неконформизма. Блаже или оштрије одступање од позитивних вредности именује се као неконформитет и девијација. Најизраженији облици патолошког понашања су криминал, наркоманија, алкохолизам, проституција”.¹⁸ Појаве угрожавања „које прате развој сваког друштва неминовно се јављају и у нашем друштву, што као одговор има стварање одговарајућег заштитног система у виду организованог система безбедности”.¹⁹ У смислу реченог, у зависности од примењених критеријума, изворе угрожавања можемо класификовати као друштвене, природне и техничко-технолошке. Према Стајићу, у друштвене изворе угрожавања безбедности убрајају се: „супротност интереса у сфери националног, међудржавног, религиозног, професионалног и личног; друштвена неусклађеност; неуједначеност друштвено-економског развоја; култура и религија; идеологија; демографски развој; међународни односи; политика; међународни статус”.²⁰ Затим, у природне изворе угрожавања безбедности убрајају се: „клима, територија и географски положај”, а у техничко-

¹⁸ Зоран Аврамовић, „Демократија и проблем безбедности”, *НБП – журнал за криминалистику и право*, 2011, бр. 2, стр. 24.

¹⁹ Љубомир Стајић, *op. cit.*, стр. 55.

²⁰ *Ibid.*

технолошке изворе угрожавања безбедности: „постојање техничко-технолошких постројења носилаца угрожавања људи, њиховог здравља, као и животне средине; развијеност техничко-технолошких постројења носилаца угрожавања људи, њиховог здравља, као и животне средине”.²¹ Анализирајући тематику националне и наднационалне безбедности, може се уочити да је „класичан концепт националне безбедности задржао битно место у појму безбедности, али да је присутан општи тренд проширења садржаја концептима као што су: појединачна, друштвена и глобална безбедност, а што опет упућује на већи број референтних објеката безбедности, као што су појединци, друштвене групе, државе, међународне организације и мултинационалне компаније и међународни систем”.²² Као последица глобализма и посебно, „захваљујући последицама деловања глобализацијских „таласа” у последњој деценији XX века неки говоре и о постојању односа глобалне заједнице која у свој састав, пре свега, као основне јединице обухвата појединце, па тек онда и народе, различите биосоцијалне заједнице, друштвене групе итд.”.²³ Савремени проблеми безбедности симптоми су структурне кризе савременог светског друштва и својеврстан су спој питања унутрашње и међународне безбедности. Глобално друштво је, како истиче Младен Костић, „производ глобализације у свим њеним видовима и као такво суочава се са глобалним безбедоносним изазовима и претњама: неконтролисаним неравномерним растом становништва, сиромаштвом, тероризмом, ширењем оружја за масовно уништење, организованим криминалом, извесношћу глобалне еколошке загађености, несташицом питке воде и здраве хране итд.”.²⁴ У складу са владајућим ставовима безбедносне и правне теорије, у најзначајније савремене наднационалне безбедносне проблеме убрајају се следећи проблеми: локални и регионални сукоби, глобализација, употреба нуклеарног оружја, корупција, деловања деструктивних секти, организовани криминал, медији и медијски рат, криминал и рат у сфери информатике, тероризам (са нарочитим акцентом на нове форме тероризма, посебно на биотероризам). Имајући у виду напред наведено, несумњиво је да је заједничка карактеристика савремених безбедносних изазова и проблема заправо трансационални карактер. Јелена Митић у овом контексту наводи да „државе улажу велике напоре у самом препознавању безбедносних изазова, ризика и претњи и труде се да их попишу у стратегијско-нормативним

²¹ Ibid.

²² Младен Костић, „Концепт безбедности”, *Војно дело*, 2016, бр. 7, стр. 71.

²³ Драган Симић, *Поредак света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999, стр. 209–210.

²⁴ Младен Костић, *op. cit.*, стр. 77.

документима, као што су стратегија националне безбедности и стратегија одбране”.²⁵ Европска стратегија безбедности наводи пет кључних претњи по безбедност Европске уније, и то најпре тероризам, као глобални безбедносни проблем, који је у новом периоду повезан са насилним религијским екстремизмом. Како настаје због низа сложених узрока који укључују: притиске модернизације, културне, друштвене и политичке кризе, као и отуђење младих људи који живе у страним друштвима, ова појава је постала права пошаст за светску безбедност. Она је такође и део нашег друштва за коју аутор Драган Пашић тврди да је резултат верског фундаментализма.²⁶ Друга безбедносна претња за ЕУ представља пролиферација оружја за масовно уништење – потенцијално највећа претња безбедности, јер достигнућа у биолошким наукама могу увећати моћ биолошког оружја у годинама које долазе. Такође, и напади хемијским и радиоактивним материјалима представљају озбиљну безбедносну претњу, као и ширење ракетне технологије. Трећу претњу ЕУ представљају регионални сукоби који уништавају људске животе, као и друштвену и материјалну инфраструктуру, угрожавају мањине, основне слободе и људска права. Сукоби могу водити ка екстремизму, тероризму и урушавању држава, а стварају могућности за појаву организованог криминала. Четврти ризик за европску безбедност представљају тзв. неуспеле државе које настају због лоше управе – корупције, злоупотребе власти, слабих институција и недостатка одговорности, тј. грађанских сукоба који разједају државе изнутра. Неуспех држава је узнемирујућа појава, која подрива глобално управљање и доприноси регионалној нестабилности. Посебну претњу ЕУ представља и организовани криминал који поткопава владавину права и сам друштвени поредак. У крајњим случајевима, ризик од организованог криминала може довести до тога да криминал доминира државом. У Европи – 90% хероина долази од мака узгајаног у Авганистану, где трговина дрогом служи за финансирање приватних армија. Већина тога се дистрибуира кроз балканске криминалне мреже које су, примера ради, одговорне за око 200.000 од 700.000 жена жртава сексуалне трговине широм света. Нова димензија организованог криминала која заслужује даљу пажњу јесте пораст поморске пиратерије.²⁷

²⁵ Јелена Митић, „ОЕБС и савремени безбедносни изазови”, у: *ОЕБС и савремени безбедносни изазови – Збирка есеја*, ур. Група аутора, Организација за европску безбедност и сарадњу Мисија у Србији, Београд, 2016, стр. 86.

²⁶ Драган Пашић, „Утицај мигрантске кризе на тероризам у Европи”, *Право теорија и пракса*, 2017, vol. бр. 7–9, стр. 41.

²⁷ Безбедна Европа у бољем свету – Европска стратегија безбедности. Интернет. <https://www.isac-fund.org/download/Evropska%20strategija%20bezbednosti.pdf>, 5. 3. 2022.

У даљој анализи осврнућемо се на локалну и регионалну безбедност и глобализацију као савремени наднационални безбедносни проблем.

4) ИЗАЗОВИ ЛОКАЛНЕ И РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ И ЊИХОВЕ НАДНАЦИОНАЛНЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Имајући у виду да се у оквиру овог поднаслова ради о две засебне врсте савремених наднационалних безбедносних проблема, прво ће се определити и појаснити локална и регионална безбедност, а потом глобализација. Један од првих покушаја дефинисања регионалног безбедносног комплекса потекао је од Бузена, који под њим подразумева „групу држава чија је примарна безбедносна забринутост толико уско повезана да се њихова национална безбедност не може разложно разматрати одвојено”.²⁸ Увиђајући могућност постојања и других актера, као и истицањем више сектора безбедности, неколико година касније у теорији долази до преобликовања постојеће дефиниције и регионални безбедносни комплекс одређују као „скуп јединица чији су главни процеси секуритизације и/или десекуритизације толико повезани да се њихови безбедносни проблеми не могу разложно анализирати или решавати одвојено”.²⁹ На овај начин теоретичари су „постојећу дефиницију регионалног безбедносног комплекса обогатили својим комплетним теоријским доприносом у Савременим студијама безбедности. Теорија регионалних безбедносних комплекса наглашава дуалну природу социјалних структура, јер регионалне подсистеме посматра и као субјекте који често могу обликовати комплетан међународни систем. Тиме нуди аналитички оквир за проучавање безбедносних динамика у њима, али истовремено и за анализу унутрашње безбедности држава у ширем контексту, који подразумева утицаје безбедносних динамика држава које чине одређени комплекс, укључујући и утицаје великих сила и глобалне силе”.³⁰ Поред регионалних, и локални сукоби могу имати значајан утицај, али и последице у безбедносном смислу. Због тога на овом месту ваља дати одређене напомене у смеру процене локалне безбедности. У том смислу, „процена локалне безбедности представља опис стања безбедности у заједници добијено процесом који подразумева анализу кључних чланова

²⁸ Barry Buzan, *People, states, and fear: The national security problem in international relations*, Wheatsheaf Books, Brighton, 1983, p. 106.

²⁹ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, *Security: a new framework for analysis*, Publishers, Inc., Colorado – USA, 1998, p. 201.

³⁰ Сандра Вучић, Срђан Миленковић, „Македонија: Фактор стабилности или нестабилности у регионалном подкомплексу Западни Балкан?”, *Међународна политика*, 2014, vol. 66, бр. 3–4, стр. 425.

локалне заједнице, затим прикупљање и анализу података о проблемима који се тичу безбедности и осећаја безбедности грађана, као и извођење закључака на основу анализе података и предлагање мера за решавање проблема. У пракси решавања безбедносних проблема на локалном нивоу најчешће се користи модел *SARA* чијом употребом се утврђују безбедносни проблеми и предузимају мере за њихово дугорочно отклањање. Овај модел се показао као посебно користан у превенцији криминала и у изградњи односа сарадње између полиције и актера на локалном нивоу. Модел *SARA* је израдила Национална група за полицију у заједници на Новом Зеланду. Поред овог модела користи се и Пакет за процену превенције криминала (енг. *Crime Prevention Assessment Tool*) Канцеларије УН за борбу против дрога и криминала (енг. *United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC*).³¹

Табела 1: Образац модела *SARA*

Фаза:	Питање:	Опис:
СКЕНИРАЊЕ (прикупљање података о стању у локалном окружењу)	Шта је проблем на локалном нивоу?	Детаљан опис проблема који би требало да укључи понашање појединца или друштвене групе, као и место и време када се проблем појавио.
	На који начин је проблем забринуо заједницу?	Утврдити актера који је покренуо тему (појединац, заједница, локална самоуправа) и учесталост појављивања безбедносног проблема.
	Да ли постоје други извори о проблему који је забринуо заједницу?	Прикупљање додатних информација које ће да докажу да је претња стварна.
	Због чега је безбедносни проблем претња?	Утврдити специфичности (цена, трошак, перцепција) које дати безбедносни проблем издваја од осталих.
	Ко је крив за проузроковање безбедносног проблема?	Постоји мноштво актера који би требало да реше безбедносни проблем, али је кривац углавном један.

³¹ Маја Бјелош, Зорана Брозовић, Саша Ђорђевић, *Приручник за рад локалних савета за безбедност*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2011, стр. 16.

Фаза:	Питање:	Опис:
АНАЛИЗА (обрада прикупљених података због израде хипотезе о узроку проблема и модела решавања)	Ко?	Утврдити и разумети понашање субјекта и његових мотива због чега се безбедносни проблем јавио, односно урадити анализу актера окружења.
	Шта?	Обрада прикупљених података ради утврђивања узрока, врсте и последица безбедносног проблема.
	Када?	Разумети временски оквир настанка безбедносног проблема.
	Зашто?	Упоредити понашања субјеката који су проузроковали безбедносни проблем и утврђивање основних карактеристика за дату заједницу.
	Где?	Утврдити због чега се та локална заједница разликује од осталих.
	Како?	Приказ могућих решења заједно са њиховим ограничењима приликом примене на дату локалну заједницу.
ОДГОВОР (израда плана и његово спровођење)	Шта се жели постићи?	Утврдити почетни и крајњи жељени циљ који се жели постићи применом акција.
	На који начин изабрати право решење?	Пронаћи начине на које су сличне безбедносне проблеме решиле друге локалне заједнице. То је битно због одабира најоптималнијег решења између понуђених алтернатива и утврђивања трошкова који су у складу са материјалним и људским ресурсима.
	Да ли су неке акције већ примењене?	Идентификовати акције у прошлости у датој локалној заједници које су имале позитиван, односно негативан исход.
	Ко су одговорни?	На основу плана изабрати надлежне и одговорне за спровођење на основу одговарајућих критеријума.

Фаза:	Питање:	Опис:
ПРОЦЕНА	Да ли су сви циљеви постигнути?	Мерење учинка спроведених активности.
	Које активности су реализоване, а које нису?	Прикупљање података о резултатима спровођења активности и утврђивање разлога због којих неки планови нису реализовани.
	Да ли су сви актери спровели задате активности?	Прикупљање података о акцијама укључених актера у локалној заједници и оцена њиховог учинка.
	Које активности би требало предузети у будућности?	На основу измереног учинка извести закључак о могућим наредним активностима.

Избор: Маја Бјелош, Зорана Брозовић, Саша Ђорђевић, *Приручник за рад локалних савета за безбедност*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2011, стр. 17.

Глобализација „која има дугу предисторију, отелотворење је особеног антрополошко-цивилизацијског кода, вид је фасцинантне еволуције која води од првих усамљених група хуманоида, преко архаичних империја до модерног светског поретка. Глобализација, међутим, не задобија облик непрекинуте еволутивне линије. Напротив, у њеној бурној и драматичној историји смењују се раздобља експанзије и контракције, узлети и брутални прекиди – покренута незадрживим силама индустријске револуције и колонијалне експанзије, она доживљава невиђен полет који траје од педесетих година 19. века до Првог светског рата. Два велика светска и Хладни рат донеће, међутим, брутални прекид и осеку. Слом блоковске поделе света, тријумф Запада означиће доба њеног вртоглавог убрзања, еру турбо-глобализације. Но, путања света остаје отворена и даље неизвесна”.³² Процес европске интеграције формирао се у оквирима међународног поретка који су обезбеђивали САД и НАТО. Са објективним променама које се дешавају у међународним односима последњих година, а које обележавају релативно слабљење утицаја САД, те успон великих сила попут Кине, Русије, као и процес даље глобализације, Европска унија ће се дефинитивно суочити са проблематиком прилагођавања новонасталим односима и условима. Према Лопандићу „носећи политички пројекти ЕУ – од стварања монетарне уније и евра, преко Лисабонске

³² Мирослав Печујлић, „Глобализација – два лика света”, У: *Аспекти глобализације*, прир. Ивана Пантелић, Владо Павићевић, Владимир Петровић и Горан Миловановић, Београдска отворена школа, Београд, 2003, стр. 11.

стратегије о информатском друштву и јачању конкурентности привреде, до политике проширења на исток – у првој деценији XX века нису омогућили решавање кризе, па су понекад имали и супротне ефекте”.³³ Како би се помириле супротстављене стране у дефинисању процеса глобализације, у теорији се издвајају следеће основне карактеристике глобализације:

1. Стварање нових и мултипликација постојећих друштвених мрежа и интеракција далеко превазилазе традиционалне, политичке, економске, културне и географске границе;
2. Експанзија друштвених веза, активности и међусобног деловања (нпр. финансијска тржишта, тржни центри, трговина електроником);
3. Интензивирање и акцелерација друштвених размена и активности (нпр. интернет, који нуди разне информације у року од неколико секунди, и сателитске антене).³⁴

Истраживања процеса глобализације „откривају да се суочавамо с појавом која има више димензија – економску, друштвену, политичку, културну, верску и правну – и да су све оне међусобно повезане на сложен начин. То значи да су једнозначна тумачења и објашњења која имају у виду само једну страну проблема неприкладна”.³⁵ Глобализација, према Мирославу Јовановићу, „са собом носи и добре и лоше стране. Са једне стране, она може да повеже националне привреде, прошири тржиште и омогући приступ савременој технологији у производњи, дистрибуцији, комуникацијама и обради података. Са друге стране, она повећава рањивост економски слабијих и убрзава захтеве за прилагођавањем и модернизацијом привреде и услуга. Услед глобализације, поједина предузећа могу да створе, у одређеним нивоима, глобални светски монополски положај (случај *Microsoft*). Међутим, глобализација има као последицу и стварање широм света огромног броја предузећа мале и средње величине која могу да продру на широко тржиште. У оваквим условима брзе и лаке међународне покретљивости предузећа, образована, стручна и искусна радна снага је главна предност коју може да има једна национална економија”.³⁶ Опасности које собом доноси глобализација су и „непредвидиви токови капитала, спекулативни напади на поједине националне валуте, финансијске кризе и непредвидива пребацивања производње и запослености из једне земље

³³ Душко Лопандић, „Европска унија у новом међународном окружењу”, *Међународни проблеми*, 2008, vol. 60, бр. 2–3, стр. 201.

³⁴ Татјана Ђурић Кузмановић, „Разноврсност приступа и отпора глобализацији”, *Школа бизниса*, 2008, бр. 2, стр. 16.

³⁵ Santos Boaventura de Soza, „Процеси глобализације”, *Реч*, 2002, vol. 68, бр. 14, стр. 6.

³⁶ Мирослав Јовановић, Глобализација и европске вредности, *Годишњак Факултета политичких наука, Универзитет у Београду*, 2013, vol. 7, бр. 9, стр. 36.

у другу. Све ово повећава економску и социјалну рањивост многих земаља, и то нарочито оних које су мале и које су у развоју”.³⁷ Сумирајући утиске о глобализацији, Сантос сматра да „наизглед транспарентна и једноставна, она прикрива више него што открива стварна дешавања у свету. Кад се посматра из једне друге перспективе, оно што се маскира или скрива толико је важно да транспарентност и једноставност идеје о глобализацији не само што није безазлена већ се мора сматрати идеолошким и политичким средством које има специфичне циљеве”.³⁸ Савремена глобализација, „спада у ред најпопуларнијих концепата стварања јединствене заједнице човечанства који је побудио огромна очекивања и подстакао огромну енергију. Аспирација за јединственим управљањем светом стара је колико и сам свет и континуитет глобалних политичких стремљења може се пратити од најранијих почетака друштвене историје човечанства. Међутим, никада до сада једна идеја која има за циљ географско и политичко обједињавање света није имала такву снагу и заводљивост као што је то случај са савременом глобализацијом”.³⁹ Истовремено, према ставу истих аутора, „глобализација је увећала број проблема који траже глобални ангажман и умножила је делатности које захтевају међународно регулисање. Транснационално угрожавање безбедности, пре свих – тероризам, оружје за масовно уништавање, организовани криминал, еколошка деградација и демографска експлозија, као и пракса да се наднационалне безбедносне асоцијације и оружане снаге најмоћнијих држава света често ангажују супротно правилима међународног правног поретка која дефинишу употребу силе у међународним односима – само су део феномена савремене реалности који траже глобални приступ. Отуд, испољене суштинске мањкавости глобалног управљања светом, иако су обесхрабриле веру у једно човечанство нису умањиле објективну потребу глобалног приступа многим садржајима савремене егзистенције људи на планети Земљи”.⁴⁰

5) ИЗВОРИ

Аврамовић, Зоран, „Демократија и проблем безбедности”, *НБП – журнал за криминалистику и право*, 2, 2011, стр. 19–28.

Безбедна Европа у бољем свету – Европска стратегија безбедности.
Интернет: <https://www.isac-fund.org/download/Evropska%20strategija%20bezbednosti.pdf>, 5.3.2022.

³⁷ Ibid.

³⁸ Santos Boaventura de Soza, op. cit., стр. 25.

³⁹ Станислав Стојановић, Неђо Даниловић, „Глобализација и дефицити и ограничења глобалног управљања”, *Мегатренд ревија*, 2016, vol. 13, бр. 2, стр. 134.

⁴⁰ Ibid., стр. 134–135.

- Бјелајац, Жељко, „Секторски приступ безбедности – аналитички оквир комплексне безбедносне динамике”, *Култура полиса*, 13 (31), 2016.
- Бјелајац, Жељко, Весић, Славимир, „Безбедност информационих система”, *Право – теорија и пракса*, 37 (2), 2020.
- Бјелајац, Жељко, Дашић, Драган, Спасовић, Милован, „Еколошка политика ЕУ и њен кривичноправни оквир”, *Међународни проблеми*, 63 (4), 2011.
- Бјелош, Маја, Брозовић, Зорана, Ђорђевић, Саша, *Приручник за рад локалних савета за безбедност*, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2011.
- Boaventura de Soza, Santos, „Процеси глобализације”, *Реч*, 68 (14), 2002.
- Buzan, Barry, *People, states, and fear: The national security problem in international relations*, Wheatsheaf Books, Brighton, 1983.
- Buzan, Barry, Waever, Ole, Wilde de Jaap, *Security: a new framework for analysis*, Publishers, Inc., Colorado-USA, 1998.
- Ђукић, Станимир, „Савремени безбедносни изазови, ризици и претње као угрожавајуће делатности националној безбедности”, *Правне теме*, 4 (8), 2017.
- Ђурић Кузмановић, Татјана, „Разноврсност приступа и отпора глобализацији”, *Школа бизниса*, 2, 2008.
- Гађиновић, Радослав, „Безбедност као научна дисциплина”, *Безбедност*, 50 (1-2), 2008.
- Hough, Peter, *Understanding Global Security*, Routledge, New York, 2004.
- Јовановић, Мирослав, Глобализација и европске вредности, *Годишњак Факултета политичких наука, Универзитет у Београду*, 7 (9), 2013.
- Кекић, Далибор, „Култура безбедности у савременим схватањима безбедности”, *Међународни проблеми*, 56 (2-3), 2014.
- Костић, Младен, „Концепт безбедности”, *Војно дело*, 7, 2016.
- Лопандић, Душко, „Европска унија у новом међународном окружењу”, *Међународни проблеми*, 60 (2-3), 2008.
- Мијалковић, Саша, „Национална безбедност – од Вестфалског концепта до постхладноратовског”, *Војно дело*, 2, 2009.
- Митић, Јелена, „ОЕБС и савремени безбедносни изазови”, у: *ОЕБС и савремени безбедносни изазови – Збирка есеја*, ур. Група аутора, Организација за европску безбедност и сарадњу Мисија у Србији, Београд, 2016.
- Пашић, Драган, „Утицај мигрантске кризе на тероризам у Европи”, *Право – теорија и пракса*, 34 (7-9), 2017.
- Печујлић, Мирослав, „Глобализација – два лика света”, У: *Аспекти глобализације*, прир. Ивана Пантелић, Владо Павићевић, Владимир

- Петровић и Горан Миловановић, Београдска отворена школа, Београд, 2003, стр. 8–19.
- Путник, Ненад, Бошковић, Милица, „Савремени безбедносни изазови – хактивизам као нови облик друштвеног конфликта”, *Култура полиса*, 10 (21), 2013, стр. 115–132.
- Симић, Драган, *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ – ФПН, Београд, 2002.
- Симић, Драган, *Поредок света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
- Сретовић, Драгутин, Талијан, Мирослав, Бериша, Хатица, „Савремени концепт безбедности”, *Војно дело*, 1, 2016.
- Стајић, Љубомир, *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 2004.
- Стајић, Љубомир, *Основи система безбедности*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2010.
- Стојановић, Станислав, Даниловић, Неђо, „Глобализација и дефицити и ограничења глобалног управљања”, *Мегатренд ревија*, 13 (2), 2016.
- Вучић, Сандра, Миленковић, Срђан, „Македонија: Фактор стабилности или нестабилности у регионалном подкомплексу Западни Балкан?”, *Међународна политика*, 66 (3–4), 2014.

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

На основу прегледа безбедносне динамике, уочава се нагли пораст броја и облика изазова и претњи са којима се савремене државе суочавају. Питање наднационалних безбедносних проблема је значајно безбедносно и правно питање, које годинама уназад заокупља пажњу научне и стручне јавности. Оно што ову тему чини увек актуелном, такоређи ванвременском, јесте управо чињеница да се облици, односно форме наднационалних ризика и претњи модификују, усложњавају, те иновирају, доводећи друштвену заједницу до све већих безбедносних проблема. Савремене наднационалне форме безбедносних проблема поставиле су нове тенденције како у науци тако и у безбедносној пракси, чинећи секторски приступ безбедности сложенијим и захтевнијим (и теоријски и практично). Европска стратегија безбедности наводи пет кључних претњи по безбедност Европске уније. То су: тероризам, оружје за масовно уништење, регионални сукоби, неуспеле државе и организовани криминал. У правној и безбедносној теорији се пак у оквиру концепта савремених наднационалних безбедносних проблема анализирају следећа питања – локални и регионални сукоби, глобализација и употреба нуклеарног оружја, корупција, деловања деструктивних секти, организовани криминал, медији и медијски рат, криминал и рат у сфери информатике, тероризам (са нарочитим акцентом на нове форме тероризма, посебно на биотероризам). Република

Србија се годинама суочава са не тако малим безбедносним изазовима, ризицима и претњама, које би потенцијално могле узроковати неповољан развој безбедносне ситуације. Имајући у виду да последњих година у свету све више нараста међузависност, непредвидивост, као и сложени и нимало занемарљиви изазови, ризици и претње безбедности држава и грађана, све наведене импликације могу значајно да се одразе и на нашу државу. Да би се такве појаве и изазови предвидели, спречили/ограничили, али и по могућности што боље контролисали њихови ефекти, неопходна је посебна пажња надлежних институција, континуирано праћење и анализа европског и ширег међународног окружења. Ово је нарочито битно ако се узме у обзир сегмент локалне и регионалне безбедности. Све наведено служи заправо основном циљу, а то је заштита националних интереса Републике Србије – очување суверености, независности и територијалне целовитости, очување унутрашње стабилности и безбедности, очување културног, верског и историјског идентитета, мира и стабилности у региону и свету.

LOCAL AND REGIONAL SECURITY CHALLENGES AND THEIR SUPRANATIONAL IMPLICATIONS

Summary: The security of the individual depends on the preservation of the internal security of the state. Contemporary supranational security problems are symptoms of the structural crisis of modern world society and are a kind of combination of issues of internal and international security. The issue of supranational security problems is a significant security and legal issue, which has been attracting the attention of the scientific and professional public for years. What makes this topic always relevant, almost timeless, is the fact that forms of supranational risks and threats are modified, complicated, and innovated with the process of globalisation, leading to growing security problems in the wider international community. Modern supranational forms of security problems have set new tendencies in both science and security practice, making the sectoral approach to security more complex and demanding (both theoretically and practically). For years, the Republic of Serbia has been facing not so small security challenges, risks and threats, which could potentially cause the unfavourable development of the security situation. The subject paper thematically includes a review of local and regional security, national and supranational security issues in the context of the European security strategy, especially issues related to globalisation as a modern supranational security problem. The paper also includes and analyses the general concept of security, the concept of local and regional security, and their supranational implications that may be important for maintaining the security of the Republic of Serbia.

Keywords: National Security, Local and Regional Security, Supranational Security, European security strategy, Serbia.